

Улуттук банкта

Мамлекеттик программа кандай аткарылууда?

Учурда Улуттук банк тарабынан мамлекеттик органдар менен бирге 2018 – 2022-жылдарга Кыргыз Республикасында накталай эмес төлөмдөрдүн жана эсептешүүлөрдүн үлүшүн көбөйтүү боюнча мамлекеттик программанын үчүнчү этабынын иш чараларын жүзөгө ашыруу улантылууда. Иш чаралар планында, инновациялык төлөм аспаптарын, накталай эмес төлөмдөрдүн инфраструктураларын кеңейтүүнү жана жакшыртууну, калкты накталай эмес төлөмдөргө жана эсептешүүлөргө өткөрүүнү кошо алганда, төлөмдөрдүн чекене рыногун андан ары өнүктүрүүгө жана жөнөт салууга багытталган чаралардын комплекси каралууда. Төлөм инфраструктурасын жакшыртуу максатында жеке жана юридикалык жактарды электрондук акча, интернет-банкинг, мобильный банкинг, мобилдик телефондордун жардамы менен, банкоматтар, POS-терминалдар, төлөм терминалдары, QR-коддор (эки өлчөмдүү штрих-код) сыяктуу инновациялык төлөмдөрдү кошо алганда, накталай эмес формадагы ар кандай ыкмаларды пайдалануу менен мамлекеттик кызматтарга акы төлөнү жүргүзүүдө да, субъектилер ортосундагы эсептешүүлөрдү ишке ашырууда да, жеке жана юридикалык жактарды кеңири мүмкүнчүлүктөр менен камсыздоо үчүн иш чаралар жүргүзүлүүдө.

«Элкарт» улуттук төлөм картасын пайдалануу

Өлкөнүн бардык банктарын бириктирген «Элкарт» төлөм карталары менен эсептешүүнүн улуттук системасын түзүүнү Мампрограмманы жүзөгө ашыруунун алкагындагы негизги жетишкендиктердин бири деп эсептөөгө болот. Улуттук банк жана «Элкарт» улуттук төлөм системасынын оператору болгон Банктар аралык процессинг борбору» ЖАКы («БПБ» ЖАКы) «Элкарты» өнүктүрүүгө өзгөчө маани берет.

Бүгүнкү күндө «Элкарт» – бул жеткиликтүү жана коопсуз ата мекендик жана тышкы саясий жана экономикалык факторлордон көз карандысыз банк продуктысы, аны менен калктын бардык катмарлары пайдалана алышат.

Мисалы, иштелип чыккан «Элкарт Мобайл» мобилдик тиркемесинин алкагында «Элкарт» карталарын кармоочулар мобилдик телефондун балансын толуктай, коммуналдык кызматтарга акы төлөп, салык жана башка төлөмдөрдү төлөй, эсептин балансын карай, картадан картага акча каражаттарын которо, QR-кодду пайдалануу менен төлөмдөрдү жасай алышат. «БПБ» ЖАКы тарабынан «Элкарт Мобайл» аркылуу QR-кодду пайдалануу менен төлөмдөрдү жасоо боюнча долбоор 2019-жылдын 1-мартында башталганын белгилеп коелу. Дээрлик 232 миң пайдалануучу тиркемени активдүү пайдалануу менен бул аралыкта 4,2 млрд. сомдон ашык суммага 5,1 млн. транзакция жүргүзгөн.

QR-кодду пайдалануу менен «Элкарт Мобайл» тиркемеси аркылуу төлөмдөрдү кабыл алуу боюнча кызматтарды кеңейтүү үчүн 2020-жылдын августунда Google Play аркылуу көчүрүп алууга жеткиликтүү «Элкарт Трейд» мобилдик тиркемеси киргизилген. Ал соода-сервистик ишканаларга мобилдик телефон аркылуу накталай эмес формада төлөмдөрдү кабыл алууга мүмкүндүк берет.

Дагы бир жетишкендик болуп «Элкарттын» Россия Федерациясынын «Мир» төлөм карталары менен системалар аралык интеграциясы саналат. «Мирдин» кармоочулары Кыргызстандын 23 комбанкынын 18инин банкоматтарынан накталай акча ала алышат жана 17 комбанктын POS-терминалдарынан төлөй алышат. Жалпысынан 1 516 банкоматта жана 4 584 POS-терминалда жана комбанктардын 1 627 филиалында жана сактык кассаларында «Мирдин» карталары тейлөөгө кабыл алынууда. 2020-жылдын 15-июнунан 2020-жылдын 24-ноябрына чейин 7,9 млн. сом суммага P2P которуулардан 2 328 операция жасалган.

Азыр комбанктар тарабынан контактсыз төлөмдөр технологиясы («Элкарт NFC»/«Элкарт Бесконтакт») менен «Элкарт» карталарын чыгаруу боюнча да иш жүргүзүлүүдө.

Банктык төлөм карталары жана банк жабдуусу

Учурда өлкөбүздөгү төлөм карталары менен эсептешүү системасы «Элкарттан» жана эл аралык системалардан (Visa, Mastercard, Union Pay, American Express, Мир, Золотая Корона) турат. 1-октябрга карата чыгарылган карталардын жалпы саны 3,2 млн. болсо, анын ичинен 1,8 млн. ашууну - «Элкарт», алар өлкөнүн бүт аймагында орнотулган 1 822 банкоматта жана 11 548 POS-терминалда тейлөөгө кабыл алынышат.

Мунун баары калктын төлөм картала-

рын пайдалануу боюнча активдүүлүгүнүн жана накталай эмес төлөмдөрдүн жана эсептешүүлөрдүн үлүшүнүн көбөйүшү үчүн жагымдуу шарттардын түзүлгөндүгүн күбөлөп турат.

Электрондук акча

Бүгүнкү күндө электрондук акча калк арасында кеңири таанылды, себеби алардын жайылтылышы жана кеңири жүгүртүлүүсү чекене төлөмдөрдү жүргүзүү үчүн ыңгайлуу жана тез жеткиликтүүлүктү, накталай каражаттардын чыгымдарын кыскартууну камсыздайт жана өлкөдөгү накталай эмес төлөмдөрдүн үлүшүнүн көбөйүшүнө өбөлгө түзөт. Кыргызстанда электрондук акча чыгарууга лицензияны 7 комбанк алган, электрондук акча менен эсептешүүлөрдүн 7 локалдык системасы иштейт. Өткөн мезгилге салыштырмалуу электрондук акча боюнча көрсөткүчтөрдүн өсүшү байкалган. Мисалы, быйыл 1-октябрга карата электрондук капчыктардын саны өткөн жылдын ушул мезгилине салыштырмалуу 93,7%га көбөйүп, 3,1 млн. даананы түзгөн.

Моменталдуу чекене төлөмдөр системасы

Төлөм системаларынын операторлору жана төлөм уюмдары да моменталдуу чекене төлөмдөр чөйрөсүндө кызматтарды берүү менен калктын финансы кызматтарына жеткиликтүүлүгүн кеңейтишүүдө. Мисалы, төлөм уюмдарынын ишмердүүлүгү өзүн өзү тейлөөнүн автоматташтырылган терминалдары (cash-in), агенттик тармак аркылуу жана электрондук акчаны пайдалануу менен үчүнчү жактардын пайдасына төлөмдөрдү кабыл алууга негизделген. 2020-жылдын III кварталында төлөм системаларынын/төлөм уюмдарынын операторлору аркылуу жалпы суммасы 12,2 млрд. сомдук 38,1 млн. транзакция жүргүзүлгөн. 1-октябрга карата алганда 24 юридикалык жак УБнын лицензиясына ээ, анын ичинен: 21 лицензия – төлөм уюмунун ишмердүүлүгүн ишке ашырууга укукка алынган. Андан тышкары, учурда агенттердин мобилдик тиркемеси аркылуу кызматтарды 3 төлөм уюму көрсөтүүдө.

Дистанттык банк кызматтары

Дистанттык банк кызматтары интернет-банкингге, мобилдик банкингге кошуу аркылуу бериле алат. Ар бир систе-

каторууларды ишке ашырууда онлайн-кызматтардын жана банкоматтардын, POS-терминалдардын, төлөм терминалдарынын ишинин үзгүлтүксүздүгүн жана коопсуздугун камсыздоо боюнча чаралар жүргүзүлдү. Мында комбанктар болгон онлайн-кызматтарды пайдалануу менен кардарларды тейлөөнү максималдуу аралыктан режимге өткөрүштү. Дал ушул өлкөдөгү төлөм инфраструктурасынын болушу жана ар кандай накталай эмес жана дистанттык төлөм аспаптары (банктык төлөм карталарын, электрондук капчыктарды, «Элкарт Мобайл» мобилдик тиркемесин жана QR-коддорду, мобилдик банкингди, интернет банкингди ж.б. пайдалануу менен төлөмдөр жана которуулар) чарба жүргүзүүчү субъектилерге жана калкка пандемия мезгилинде өздөрүнө жана башка жарандарга илдет жугузуу коркунучуна тушукпастан төлөмдөрдү жана эсептешүүлөрдү ишке ашырууга мүмкүндүк берди. Калк жана комбанктардын кардарлары арасында илдет жугузууну болтурбоо максатында Улуттук банк коомчулукту онлайн-сервистердин кызматтарынан, эсептешүүлөрдүн накталай эмес формаларынан, дистанттык банктык тейлөөдөн пайдалануу, ошондой эле QR-коддорду колдонуу аркылуу акы төлөө зарылдыгы жөнүндө маалымдап турду.

Эсеп ачпастан акча которуулар системалары

Өлкөбүздө калк тарабынан жеке жактардын ортосунда гана которууларды жасоо үчүн арналган банктык эсеп ачпастан акча которуулар системасы активдүү пайдаланылууда. Бул системалар өлкөнүн ичинде же дүйнөнүн дээрлик каалаган чекитинен саналуу мүнөттөрдө акча жөнөтүү/алуу мүмкүндүгүн берет. Кардарларда которулган акчаны алууда өз тандоосу боюнча бардык сумманы накталай алуу же которууну жеке жактын банктык эсебине, банктык төлөм картасына же электрондук капчыкка которуу мүмкүндүгү бар. Учурда өлкөдө акча которуулардын 12 эл аралык системасы жана 19 локалдык системасы бар. 1-октябрга карата акча которуулардын эл аралык системалары боюнча кирген которуулардын көлөмү сомдук эквивалентинде 134 млрд. 164,1 млн. сомду, а чыккан которуулардын көлөмү – 33 млрд. 301,1 млн. сомду түзгөн.

УБнын бул багыттагы мындан аркы кадамдары кандай болмокчу?

Мамлекеттик программанын алкагында калк арасында накталай эмес формада эсептешүүлөрдү жана төлөмдөрдү кеңири жайылтууга багытталган иш чаралар каралган, алар калкты заманбап электрондук төлөм аспаптарын жана төлөм каражаттарын, дистанттык банктык тейлөөнүн системаларын пайдалануунун артыкчылыгы жана пайдасы жөнүндө маалымдоону (видео- жана аудиороликтер, жарыялоолор) камтыйт. Андан тышкары, Өкмөттүн 2016-жылдын 15-июнундагы №319 токтому менен бекитилген 2016 – 2020-жылдарга Кыргыз Республикасынын калкынын финансылык сабаттуулугун жогорулатуу программасы жүзөгө ашырылууда. Ал накталай эмес төлөмдөр менен эсептешүүлөрдүн үлүшүн көбөйтүүгө өбөлгө түзүүчү факторлордун бири болуп саналат.

Т.ИСХАКОВ

Материал Улуттук банктын коомчулук менен байланыш бөлүмүнүн адистеринин жардамы менен даярдалды.